

ELKARRIZKETA

Mirene Begiristain Zubillaga

Ekonomialari feminista

*“Ekonomia da zientzia sozial bat;
hortaz, badaukagu aukera nondik joan
erabakitzeke”*

Ana Galarraga Aiestaran · Elhuyar Zientzia

Argazkiak: Gorka Rubio/©Foku

“Emakume zientzialarien argitan” solasaldi-zikloaren helburua emakume zientzialarien ibilbidea ezagutaraztea da, baita ikertzen duten arloari buruz daukaten ikuspegia gizarteratzea ere, kultura zientifikoa hedatzeko eta eztabaida kritikoa sustatzeko. Elhuyarrek eta Donostia Kulturak antolatzen dute, eta Mirene Begiristain Zubillaga ekonomialari feminista izan zen udaberriko zikloaren azken saioko protagonista. [Solasaldi hartatik](#) hautatuko pasarte esanguratsuak bildu ditu *Elhuyar* aldizkariak orriotan.

Ekonomia ikasi zenuen unibertsitatean, eta, orain, ekonomia-irakaslea zara EHUko ekonomia-fakultatean. Zure diskurtsoa eta praktika, dena den, kritikoak dira akademiaren ikuspegi hegemonikoarekiko. Zer bilakaera izan duzu?

EHUn 1998an hasi nintzen Ekonomia eta Enpresa fakultatean lanean, eta, harrezkero, urte batzuk pasatu diren arren, gaur egun irakasten denak jarraitzen du eredu hegemonikoan oinarrituta. Hori da dudan eta izan dudan kezka handi bat.

Nik beti izan dut interesa nire garaiko gai sozialekiko. EHUra lanera sartu nintzenean, kooperatibagintzako gaietan hasi nintzen, baina, berehala, ikerketa-lerroa hautatzean, nekazaritzan murgildu nintzen. Garai hartan, transgenikoek eztabaida handia pizten zuten; gaur egun esango nuke nekazaritza-eredua dela auzitan jartzen den gai nagusia.

Ordurako banintzen Biolurreko kidea. [Biolur](#) da Gipuzkoako nekazari ekologikoen elkarte, eta herriarren elkarte bat ere bada; 1997an egin nintzen kide. Horretaz gerora hausnartu dut, alegia, nola joan diren eskutik kezka pertsonalak eta hautu profesionalak.

Horren adibidea da 2006. urtean, unibertsitateko ikerketa-ildo horren barruan, Biolur elkartekook bigaia bat egin genduela Andaluziara. Komertzializazio-bideak aztertzen ari ginen momentu hartan, eta baserritarrek zuten arazo nagusietakoa zen nola

merkaturatu nekazaritza ekologikoan ekoiztiko beren elikagaiak. Eta hara joan ginen, orduko Andaluziako gobernuak programa oso interesgarria baitzeukan martxan, eskola-jantokiak eta horrelakoak. Hortik abiatu ziren gero proiektu batzuk lurraldean; besteak beste, kontsumo-taldeak (otarra).

Garai hartan, gu ez ginen jabetzen hor agroekologia egiten ari ginenik. Zeren ez zen bakarrik elikagai ekologikoak ekoiztea; hori baino gehiago egiten ari ginen. Kezka sozialak zeuden hor, tokiko produktuak kontsumitzea, tokiko baserritarren baldintza duinak bermatzea, sare bat sortzea, tokiko landeremuari eustea... Eta oraindik ez zeuden hain lehenengo lerroan emakume baserritarrei lotutako azterketak edo begiradak. Baina proiektu haietan, oro har, emakumeak aritu ginen bultzatzen.

Uztaro kooperatiban ere parte hartzen nuen. Beizaman, 80 unitate familiar izatera iritsi ginen. Baratza kolektibo bat geneukan, eta urte luzez aritu ginen, 2016. urtera arte. Familia ederra osatu genuen. Gaur egun, lur horietan [Aleka](#) proiektua dago, hazi ekologikoen proiektu bakarrenetakoa Euskal Herrian.

Doktore-tesia ere urte horretan aurkeztu zuen. Hortik aurrera egindako zenbait ikerketa eta proiektu aipatu ditu: azokak, elikadura-burujabetzako egitasmoak, ospitaleetako elikagaien erosketa jasangarria, Duina ikerketa eta Amillubi proiektua.

“Ez zen bakarrik elikagai ekologikoak ekoiztea; hori baino gehiago egiten ari ginen; kezka sozialak zeuden hor”

Nire tesi-gaia komertzializazio agroekologikoa izan zen. Baserritarren egoera, eta Biolurren kasua, Uztarorena eta estatuan zeuden hainbat aztertuta, hainbat ondoriotara iritsi ginen. Metodologiaren eta adierazle-sistemen aldetik asko ikasi nuen, eta oso baliagarria izan zait hurrengo urteetan egin ditugun ikerketa-proiektu askotarako.

Tesiak oso jende gutxik irakurtzen dituenenez, 2018an [eskuliburu bat](#) atera genuen, Hegoa Institutuaren eskutik. Eta liburuak ere argitaratu ditugu, Nekazaritza Ekologikoaren Kontseiluarekin, baserritarren komertzializazioa planifikatzeko. Denak daude sarean eskuragai, baita artikuluko zientifikoak ere, inpaktu handikoak esaten zaienak.

Adibidez, komertzializazioan edo merkaturatzean, azokak izan dira tradizionalki baserritarrentzat biderik garrantzitsuenak. Guk, 2016. urtean eta ondoren ere bai, aztertu genuen zer-nolako inpaktu ekonomiko-soziala duten azokek, eta ikusi genuen azokek badutela inpaktu bat, ez soilik azoka egiten den egunean, baizik eta hortik harago, herria sortzen dutelako. Hortaz, inpaktu ekonomiko eta sozial positiboak dituzte, eta, saltzen diren produktuak nekazaritza ekologikoan landu badira, lurrean ere eragin onuragarria dute. Azokak baserriaren isla bat dira.

Elikadura-burujabetzan horrelako gaiak ibili genituen, eta hor ere talde oso politak sortu genituen, Laborantza Ganbararen eskutik, eta Hego eta Ipar Euskal Herriko eragileekin. Adibidez hor daude Azpeitiko Udalarekin landu genuen elikadura-estrategia, Urduñakoa...

Urduña, esaterako, erreferentzia bat da elikadura-burujabetzan. Herri-sukalde bat daukate, eta herri-sukalde horretatik zerbitzua ematen zaie eskolari, adinekoen egoitzari, etxeetan dauden herritarrei; eta elikagaien xahutzearen inguruan lan handia egiten dute. Azoka ere hor dago. Berriki inauguratu dute baserritarrek haragia eraldatzeko gune bat, eta integrazio-programan dauden hainbat gazte parte hartzen ari dira hor.

Azkeneko urteetan, berriz, beste kide batekin, Goiuri Alberdirekin, ospitaleetako elikagaien erosketa jasagarria landu dugu, Europako hainbat ospitaleetako elikadura-sistema aztertuta. [Osakidetzarako proposamen bat](#) ere egin dugu.

Bestalde, Biolurreko kidea izanik, hartu-eman handia eduki dugu gai askotan, eta bat aipatzearen, azkeneko urteetan esanguratsua izan da [Duina](#) ikerketa. Bertan, Gipuzkoako eta Bizkaiko 11 baratze-proiektuen bideragarritasun sozioekonomikoa aztertu da: laboreen ekoizpen-kostuak, soldatak, lanorduak, prezio duinak, eta oro har nekazaritzako proiektuen duintasun ekonomiko eta sozialerako hainbat datutan sakondu da.

Orain, Biolurren, [Amillubi](#) proiektuan gabilta. Urola Kostan, Zestoako herrian eta Urola ibaiko mendoan sortu den proiektu kolektibo estrategikoa da, Gipuzkoako elikadura-burujabetzarako proposamen bat. Bederatzi hektarea lur dituen baserri bat da, eta Biolurrek, irabazi-asmorik gabeko elkarte izanik, erosi egin du, tokiko elikadura-burujabetzaren estrategian laguntzeko.

Ekonomia eraldatzailearen barruan kokatzen ditu proiektu horiek guztiak. Hala, ekonomia eraldatzailerik zer den azaldu du, eta ekofeminismoaz ere hitz egin du.

Ekonomia eraldatzailearen ikuspegitik landu izan ditugu beti proiektu horiek guztiak, agroekologian izanik oinarria, baina prisma zabaldua. Argi dago kapitalismoa krisi betean dagoela. Eta ekonomia da zientzia sozial bat, gizarteak erabakitzen duena nondik joan daitekeen; hortaz, bere horretan, badaukagu aukera erabakitzeko. Hortik egiten dugu proposamena: ekonomia garatzea, natur sistemak erdigunean jarrita eta bizitza guztiak erdigunean jarrita; eta ez kapitala, bizitzaren gainetik edo bizitzarekin talkan.

Zentzu horretan, azkeneko lan-ildoak ekofeminismoa izaten ari da. Orain dela lau urte, Jakinek mahai-inguru bat antolatu zuen udako ikastaroetan, krisi ekosozialaz, eta desazkundeaz eta ekofeminismoaz hitz egitera gonbidatu ninduten. Nik, momentu hartan, ekonomia feminista, ekonomia ekologikoa, agroekologia eta gai hauek landuta nituen, baina ekofeminismoa lantzea, bere horretan, lan handia izan zen.

Lehenengo argitalpen bat atera zen orduan, eta, geroztik, lau urte pasa dira, eta sekulako prozesua egin dugu. Ez nik bakarrik; beste hainbat kidez inguratu naiz. Izan da ariketa oso emankorra, eta aurtun Lisipe bilduman (Susa) liburu bat aterako dugu.

Asko ikasi eta pentsatu dugu, praktiketara jo dugu, baita mugimendu sozialetara ere. Hortik aterako

da hausnarketa hori. Horrela laburtuko nuke nire ibilbide profesionala eta pertsonala.

Nolabait, ekonomiaren jatorrizko esanahira jo duzu, ezta?

Ekonomiak, berez, esan nahi du etxearen kudeaketa; nola gobernatu nahi dugun etxea.

Ekonomia feministan badago icebergaren metafora: ekonomia feministaren begiradatik, gaur egun ekonomiatzat ulertzen duguna da soilik uraren gainean geratzen den iceberg-zatia. Hori bakarrik ikusten dugu, eta hori da balioa ematen zaion gauza bakarra. Eta zer dago urpean, ikusezin? Baliabide naturalak; etxean eta komunitatean egiten diren lanak; gaur hemen ni egoteko semeekin geratu diren horien lanak; diru-saririk gabe egiten ditugun hainbat lan... Horiek ez daukate baliorik. Baina ekonomia dena da.

Ikusi nuenean icebergak irauli egiten direla, pentsatu nuen akaso hori egin behar zela ekonomiarekin: azpikoa bistan jarri. Nire ustez, icebergak lehertu egin behar da, bizitza duinak eraikitzeko, eta benetan eraldatu eta beste modu batera antolatu behar gara. Eta sektoreez hitz egin beharrean, beste kontzeptu batzuk ekarri beharko genituzke: zer den benetakoa beharra, zer den lana, zer den bizitza, zer den bizitza ona, zer den familia, zer den espezie bat. Kontzeptu asko birpentsatu beharko genituzke, eta orduan icebergak jada ez digu balio.

Inportantea da hitzen eta kontzeptuen esanahia berreskuratzea.

Hitzen esanahia aldarrikatu duzunez, eta agroekologiaz ari garenez, zer da agroekologia?

Agroekologia ulertzeko, elikadura-sistema bera zer den ulertu behar dugu, eta oso lotuta dago elikadura-burujabetzarekin. Elikadura-sistema, askotan, modu linealean ulertzen da: batzuek ekoizten dute, beste batzuek saltzen dute eta beste batzuek kontsumitzen dute. Eta, gero eta gehiago, korporazio handiek ekoizpena eta kontsumoa bereganatzen dute, eta, nolabait, sistemaren parte handi bat kontrolatzen dute.

“Hortik egiten dugu proposamena: ekonomia garatzea, natur sistemak eta bizitza guztiak erdigunean jarrita”

Hori da problematizatu duguna. Batetik, kontsumoa ez da bukatzen erosketarekin, eta etxeak eta sistema naturalak ere elikadura-sistema horren parte dira. Hau da, zirkulu bat da, ez da lineala.

Beste ereduan, agroindustriari, elikagaien banaketa-enpresa handiek agintzen diete ekoizpen familiarrei zer ekoiztu, noiz ekoiztu, zein baldintzatan ekoiztu, zein prezioetan ekoiztu. Eta kontsumitzailei esaten digute zer jan eta noiz, apalategian jartzen duten horretatik. Izan ere, gaur egun, oraindik ere supermerkatuetan erosten dira elikagai gehienak. Baina etxean zeinek eusten dio ho-

rri? Berez, natura-sistemak dira euskarriak, baina sistema agroindustrialean ez dira kontuan hartzen haietan sortzen diren inpaktuak eta duten balioa.

Hortaz, elikadura-katea deitzen zaion hori ez da hain sinplea. Sartu behar ditugu natura-sistemak, sartu behar ditugu etxeak, sartu behar ditugu komunitateak. Eta aintzat hartu behar ditugu haien artean dauden harremanak, kontuan izanda egungo harremanak hierarkikoak direla, eta ez direla justuak.

Zenbateko eragina dute horretan politika instituzionalek?

Handia. Aipatzen den arazoetako bat lurraren artifizializazioa da. Euskal Herrian, 80.000 ha baino gehiago artifizializatu dira azkeneko 30 urteetan. Azkeneko 30 urteetan, baserrien erdiak baino gehiago galdu ditugu. Gipuzkoan milaka izan dira. Eta hori lotuta dago Europatik etortzen den Nekazaritza Politika Bateratua deitzen den horri; horrek baldintzatzen du zer nekazaritza-eredu sustatzen den.

Hala ere, nekazaritza-politika bat baino gehiago elikadura-politika bat behar dugu. Eta lurralde-politika bat, lurralde-antolamendurekin erabat lotuta baitago. Gaur egungo lurralde-antolamenduak elikadura eta agroekologia jartzen ditu ezbaian. Oso kezkarria da, adibidez, nola pandemiaren ostean, Next Generation dirulaguntzen etorrerarekin, plan estrategikoak martxan jarri ziren eta Euskadin plan estrategiko horiei lotuta sustatu diren lerroak gehienbat digitalizazioari lotuta izan diren.

Eta kontraesankorra da. Izan ere, Europan badaude beste bi estrategia Itun Berdeari lotuta. Bata da Baserritik Mahaira estrategia, eta bestea da biodibertsitatearen estrategia. Lehenak ezartzen duen irizpideetako bat da nekazaritzako lurren % 25ek 2030 urterako ekologikoan egon beharko lukeela. Gaur egun, bost urte falta dira horretarako, eta % 5 da ekologikoa Euskal Autonomia Erkidegoan, eta % 7,4 Nafarroan. Iparraldean ez dakit, datu hori ez daukagu. Lurraldea bera ere oso desberdin dago antolatuta. Orain beste arazo batzuk ere badauzkate, turismoaren eraginez.

“Zer den objektiboa, zer den zientzia, nork egiten duen, kuantitatiboa/kualitatiboa, burua/gorputza, dena da dikotomia horretan”

Unibertsitatetik egiten dituzuen ikerketek pentsatzen dut helduleku oso sendoa eskaintzen dutela bestelako eredu batzuen alde, ala? Zientziak balio du zer baitetarako?

Zer da zientzia? Hori da galdera. Baina bai, elikadura-estrategiak idatzita daude. Idatzi izan ditugu [Euskadirako elikadura-sistema iraunkorretarako ikerketa- eta berrikuntza-estrategiak](#). Nekazaritza-sindikatuak ere idatzi dute 2030erako beharrezko estrategia agroekologikoa. Eta idatzita daude, esan bezala, estrategiak Osakidetzarako ere. Hausnarketa horietara eragile publikoak eta instituzio pu-

blikoetako kideak gonbidatu izan ditugu beti, eta batzuetan etorri izan dira. Kontua da gauza konplexu batez ari garela.

Orain hemen agroekologian jartzen ari gara fokua, baina begiradak integrala izan beharko luke. Hainbeste arlo harrapatzen ditu... Baina politikak egiten dituztenez diziplinaka eta arloka... Adibidez, eskola-jantokien adibidea oso baliagarria da hau ulertzeko: Jaurlaritzaren ardura dira, eta hor gurrutzatzen dira Osasun Sailaren eskumenak, Hezkuntza Sailaren eskumenak, Nekazaritza Sailaren eskumenak. Eta hor ez dago akordioarik. Urteetan eta urteetan hainbat guraso, plataforma, eragile sozial, ikerketa egin dira hori bultzatu ahal izateko, eta ez da gauzatu. Gehitu iezaiozu horri lurralde-antolamendua, eta garraioaren eta catering-enpresen interes ekonomikoak. Orduan, oso konplexua bihurtzen da.

Beraz, nahiz eta egon badauden ikerketak erakusten dutenak elikadura osasuntsu batek zer-nolako eragin positiboak dituen osasunean, ekonomian, lurraldean, sozialki... zergatik daukagu eredu hori eskola-jantokietan?

Eta galdetzen nuen zer den zientzia, zeren zer ikeritzen dugun, nori galdetzen diogun, hori dena izan behar da kontuan. Adibidez, nork dauka ezagutza? Ezagutza ez dago akademian bakarrik. Akademian badago ezagutza bat, eta, urte hauetako ibilbide honetan, guk gehiago jo izan dugu objektibotasun feminista deitzen diogunera. Hau da, ikerketa egiten duzu beti leku batetik, begirada jakin batekin, eta beti da partziala. Horregatik behar ditugu me-

metodologia parte-hartzaileak eta diziplinartekoak. Baina, askotan, diziplinarteko proiektuak aurkeztzen badituzu, atzera botatzen dizkizute. Zientziak sistema patriarkalaren zigilua dauka gaur egun.

Zer den objektiboa, zer den zientzia, nork egiten duen zientzia, non dagoen ezagutza, zer den neutra, nork eta zertarako eta noren mesedetan, kuantitatiboa/kualitatiboa, burua/gorputza, dena da dikotomia horretan. Guk argitaratu izan dugu inpaktu handiko aldizkarietan. Gure ikerketak hor daude, argitaratu ditugun estrategiak hor daude. Horretan zientziak ebidentzia ugari ditu.

Baina boterea igual beste nonbait dago.

Hori da kontua, bai. Eta pista jarraitzekoa izango da. Adibidez, aipatu dugun Europako Baserritik Mahaira estrategiak dio nekazaritza-lurren % 25

ekologikoan egon behar dutela hemendik bost urtera, eta gaur egun, EAEn, % 5 dago. Datu horri pista jarraitzea interesgarria da. Adibidez, zer sartuko duten nekazaritza ekologiko bezala?, % 25era iritsi nahiko baitute.

Asko daukagu jokoan, eta iruditzen zait gure lekutik asko egin dezakegula. Baina norberak bere kabuz ez du ezer aldatuko. Kolektiboan egin behar dugu, eskala-jauzi hori bermatu ahal izateko. Eta politika publikoek izugarritzko bultzada eman dezakete. Horretan saiatu behar dugu, begirada zabaltzen eta kolektiboki artikulatzen. ●

SARBAN+
SARBAN

[Solasaldia osorik
entzuteko](#)